

НАДА

У доба промена, свет остаје на онима што стално уче, док научени увиђају да су сјајно опремљени за живот у свету који више не постоји.

Буржоазија, аристократија и настанак демократије – историјски и политички поглед

Увод

Кроз историју, односи моћи између друштвених слојева често су били главни покретач великих промена. У феудалном друштву Европе, аристократија је вековима имала готово потпуну политичку и економску доминацију. Међутим, са развојем трговине, градова и капитала, појављује се нови слој – буржоазија – који стиче богатство, али нема политичку моћ. Када је јаз између економског значаја и политичке немоћи постао неподношљив, буржоазија је тражила начин да потисне аристократију и преузме водећу улогу. Једно од кључних средстава за то постала је идеја демократије.

1. Друштвени и економски контекст

У феудалном поретку, земља је била основни извор богатства. Аристократија – племство и великаши – поседовала је земљу и имала привилегије које нису биле доступне трговцима и занатлијама у градовима. Међутим, од касног средњег века па надаље:

- развија се трговина,
- јачају градови,
- стварају се банке и капиталистичке компаније.

Буржоазија постаје економски стуб друштва, али остаје политички подређена. Порези које је плаћала пунули су државну касу, али су законе доносили аристократи, често у своју корист.

2. Идеолошка припрема – просветитељство и нове идеје

У 17. и 18. веку јављају се филозофи који обликују мисао погодну за интересе нове класе:

- Џон Лок и идеја природних права (живот, слобода, својина).
- Монтескје са теоријом поделе власти.

- Русо са концептом народног суверенитета.

Ове идеје су нудиле легитимитет новом поретку где се власт не заснива на пореклу, већ на праву и слободи грађана.

3. Револуције као средство рушења аристократије

Буржоазија је кроз револуције покушала да промени поредак:

- Енглеска револуција (1642–1688) – парламент постаје моћнији од краља.
- Америчка револуција (1776) – колонисти (претежно трговци и земљопоседници) одбацују аристократску британску власт.
- Француска револуција (1789) – најрадикалнији обрачун са аристократијом и феудалним привилегијама.

Резултат: укинути су сталешки привилегији, а отворен је пут грађанској држави где буржоазија има кључну улогу.

4. Демократија као инструмент нове моћи

Иако се демократија представља као власт народа, у пракси право гласа испрва су имали само имућни грађани – они који поседују имовину или плаћају порезе.

- Демократија је омогућила укидање аристократских привилегија,
- али није одмах донела једнакост за све.

Буржоазија је институције демократије (парламент, избори, устав) користила да легализује своју власт и да ограничи моћ монархије и племства.

5. Дугорочне последице

Ова промена имала је огромне последице:

- Створен је капиталистички поредак,
- обликоване су модерне државе,

- демократија је временом проширила права и на ниже слојеве друштва (раднике, жене, мањине).

Међутим, иницијални циљ буржоазије није био стварање једнаког друштва, већ успостављање система који штити приватну својину и слободу трговине.

Закључак

Дакле, демократија у свом настанку није била алтруистички пројекат, већ стратегија буржоазије да уклони аристократију и преузме политичку моћ која одговара њеном економском значају. Тек касније, кроз борбу нижих слојева и радничког покрета, демократија је проширена на шире масе.

То показује да политичке идеје ретко настају у празном простору – оне су често оруђе у рукама оних који желе промену односа моћи.

ПРОТЕСТАНТСКО И АНГЛИКАНСКО ГЛЕДИШТЕ

Тема односа између буржоазије, аристократије и настанка демократије добија додатну димензију када се анализира са хришћанске, нарочито протестантске и англиканске тачке гледишта. Религија, иако често сматрана духовним доменом, играла је кључну улогу у обликовању друштвених, политичких и економских процеса у раној модерној Европи. У наставку је осврт који повезује ову историјску тему са верским ставовима и утицајем хришћанства, посебно протестантских токова.

1. Протестантизам и индивидуализам као идеолошка подлога буржоазије

Реформација, започета Мартином Лутером 1517. године, донела је дубоке верске и културне промене. Један од кључних резултата био је нагласак на:

- **личној савести,**
- **индивидуалном читању Библије,**
- **радној етици и одговорности пред Богом.**

Ове идеје савршено су одговарале новој друштвеној класи — буржоазији.

Протестантизам је тиме:

- **подржао економску самосталност,**
- **оправдао рад као духовно вредан,**

- **и разбио монахе и феудалне структуре** које су се доживљавале као паразитске.

Славни социолог Макс Вебер у делу „Протестантска етика и дух капитализма“ тврди да је управо протестантска етика – нарочито калвинистички нагласак на радној дисциплини, скромности и акумулацији капитала – поставила културне темеље за развој капитализма и тиме индиректно и демократије као политичког облика власти буржоазије.

2. Англиканска црква и политичке промене у Енглеској

Англиканска црква је након политичког прекида са Римокатоличком црквом (Хенри VIII, 1534), што је означило да верска питања постају уско повезана са националним и државним интересима. У том контексту:

- **Англиканизам је легитимисао постојање централизоване државе,**
- **али и отворио простор за парламентаризам,** јер није признавао врховну власт папе.
- **Протестантска уверења су охрабрила грађански отпор против апсолутистичке монархије,** што се види у Енглеској револуцији (1642–1688).

Пуританци, као радикални протестанти унутар Енглеске, били су против аристократске и црквене хијерархије и залагали се за већу самоуправу заједнице и појединца – што је имало одјек у развоју парламентарне демократије и касније уставне монархије.

3. Хришћански поглед на демократију: благослов или инструмент?

Из хришћанске перспективе, демократија се може тумачити двојако:

- **Као инструмент правде и личне одговорности:**
Протестантизам је увек наглашавао личну одговорност пред Богом, што се слаже са демократским идејама о учешћу грађана у власти, моралној одговорности, слободи савести и слободи говора. То се види у Сједињеним Америчким Државама, чији су оснивачи често били протестантски

верници, убеђени да грађанске слободе и власт морају имати темељ у моралним законима.

- **Али и као средство буржоазије:**

Протестантски теолози, попут Карла Барта и Диетриха Бонхефера, касније су критиковали буржоаску демократију као површну ако се своди само на формалну слободу, без социјалне правде и хришћанске одговорности за ближњег.

Идеја да је демократија само начин да имућни легализују своју власт није страна критичком протестантском мишљењу.

4. Контраст са римокатоличком традицијом

Док је католичка црква у том периоду подржавала хијерархију и често стајала уз аристократију и монархију (папска подршка династијама), протестантски покрети често су били на страни друштвених промена. Католичка црква је тек у 19. и 20. веку почела озбиљно прихватати демократију као легитиман облик власти, али са јаким нагласком на социјалну правду (нпр. енциклика *Rerum Novarum* Лава XIII).

Закључак: Протестантизам као духовна потпора демократским променама

Протестантизам, посебно у својим раним облицима (лутеранство, калвинизам, пуританизам), дао је снажан духовни и културни темељ за настанак буржоаске демократије:

- индивидуална савест,
- практична етика рада и одговорности,
- отпор хијерархији која није божански утемељена,
- идеја да је власт легитимна само ако служи заједници, а не себи.

Истовремено, верска критика буржоазије касније ће подсећати да хришћанска демократија мора тежити и социјалној правди, а не само слободи трговине и имовине. Из тог разлога, однос хришћанства и демократије остаје комплексно питање у којем су верска уверења често служила и као покретач и као коректив политичких промена.

ПРАВОСЛАВНИ ХРИШЋАНСКИ ПОГЛЕД НА ОДНОС БУРЖОАЗИЈЕ, АРИСТОКРАТИЈЕ И ДЕМОКРАТИЈЕ.

1. Црква и држава у православној традицији: симфонија, не конфронтација

За разлику од Западне Европе, где је дошло до сукоба Цркве и државе (па и до њиховог раздвајања), православна традиција развила је концепт **симфоније** између црквене и државне власти. Овај модел, нарочито заступљен у Византији, почивао је на идеји да:

- државна власт има божански поредак,
- цар (или кнез) делује као Божји слуга на земљи,
- а Црква се брине за духовни поредак, без директног политичког активизма.

Из ове перспективе, **револуције и нагле друштвене промене** (какве је доносила буржоазија) често се доживљавају као **израз нереда, разарања поретка** и губитка духовног јединства народа.

2. Однос према аристократији и друштвеној хијерархији

У православној мисли не постоји идеализовање друштвене хијерархије по себи, али се она **прихвата као део Божјег промисла**, све док не злоупотређује власт. Свети Оци попут Јована Златоустог често су критиковали неправде и богаташе, али **нису позивали на револуцију**, већ на покајање, милосрђе и личну промену.

Црква је, дакле:

- признавала легитимитет власти, али
- одбијала да је обоготвори,
- и позивала моћне на смирење, а слабе на трпљење и наду у вечни живот.

Тако је православље створило културу **духовне отпорности**, али не и политичког устанка.

3. Демократија из православне перспективе: двосмислен однос

Православна теологија није изградила теорију о демократији у западном смислу. Уместо тога, вреднује се:

- лична слобода у Христу,

- **саборност** (заједничко одлучивање у Цркви),
- **послушност духовном ауторитету**, што није исто што и политички плурализам.

Демократија се не одбацује као појам, али се **мери духовним садржајем**, а не само политичком формом. Православна критика демократије обично се односи на:

- **секуларизам,**
- **распад традиционалних вредности,**
- **идеолошки индивидуализам који води ка егоцентризму, а не заједништву.**

У том смислу, буржоаска демократија је често доживљавана као **површна и материјалистичка**, лишена онога што православље сматра суштином – духовног преображаја.

4. Русија и православни свет: искуство револуције и секуларизације

У православном свету, посебно у Русији, судар буржоазије и аристократије није завршио у демократском компромису као на Западу, већ у:

- **револуцији 1917.,**
- **уништењу монархије,**
- **и прогону Цркве и вере.**

Из те перспективе, **радикална друштвена промена** – иако формално у име "слободе" и "народа" – довела је до **највећег страдања Цркве у историји**. Зато се у православној култури често гаји **опрез према било каквом покрету који руши традиционални поредак**, чак и ако носи слогане слободе или једнакости.

5. Црква, праведност и социјална правда

Ипак, православље не одбацује идеју **социјалне правде**, али је не види као резултат само политичких система. Истинска правда, по православљу, долази:

- **из љубави према ближњем,**
- **жртве и милосрђа,**
- **не из револуције или идеологије.**

Црква подржава државне системе који омогућавају достојан живот, али не пристаје на систем који:

- **распирује класну мржњу,**
- **уништава породицу,**

- **или искључује Бога из јавног живота.**

Закључак: православље – за поредак, али и за духовну правду

Из православне перспективе, историјски сукоб буржоазије и аристократије није нешто што се нужно види као напредак.

- **Аристократија није света, али је симбол поретка и континуитета.**
- **Буржоазија није зла, али често доноси дух профаности и егоизма.**
- **Демократија може бити добра, али само ако је испуњена хришћанским духом одговорности и саборности.**

Православље не види историју као линијски напредак ка "савршеном друштву", већ као драму спасења, где су важни покајање, лична врлина и вечни циљ – а не само земаљски поредак.

Историјски сукоб буржоазије и аристократије и настанак демократије нису били само политички и економски процеси, већ и дубоко повезани са верским и културним основама друштва. Док је протестантизам, нарочито у свом калвинистичком облику, пружио идеолошку потпору индивидуализму, раду и грађанској слободи — тиме подстичући демократске поретке — православље је задржало нагласак на саборности, поретку и духовном јединству, упозоравајући на опасности револуционарног рушења традиције. У том контексту, демократија није нужно израз божанског поретка, већ алат у рукама историјских сила, чија вредност зависи од њене моралне и духовне садржине.